

Het belang en de invloed van de Amsterdamse School

Alice Roegholt

Eind negentiende eeuw veranderde de Nederlandse maatschappij ingrijpend door de Industriële Revolutie. De komst van de stoommachine luidde een nieuw tijdperk in. De ambachtelijke productie in werkplaatsen werd verdrongen door fabrieken waar men met stoommachines werkte. De gevolgen waren uiteenlopend en groot. Zo kon de machine op grote schaal gaan produceren. Er ontstond eenvormige massaproductie tegenover het traditionele handwerk waarmee men veel meer tijd kwijt was. Producten uit de fabriek konden hierdoor goedkoper gemaakt worden waardoor deze voor meer mensen betaalbaar werden. Maar als gevolg hiervan verschaalde de diversiteit en ontstond de angst dat de schoonheid van het ambacht zou verdwijnen.

31

Naast het verdwijnen van het ambacht ontstond nu ook een arbeidersklasse. Deze klasse werd gevormd door de landarbeiders die geronseld werden om in de fabrieken in de steden te komen werken. Fabrieken voor de massaproductie rezen vanaf 1850 als paddenstoelen uit de grond in heel Nederland. Voor de vele landarbeiders die werden geronseld om daar te komen werken verbeterde het leven niet: de dagloners kregen weinig en onregelmatig werk en geld. En in de steden was geen goede huisvesting. De grondbezitters maakten misbruik van de toegenomen vraag om woonruimte en bouwden zo goedkoop mogelijk huizen. Zo ontstonden overal de krotten en sloppen: arbeidersbuurten die het aanzien niet waard waren en waar woonkwaliteit en schoonheid ontbraken. De woningen waren soms nog half onder de grond, de zogenaamde kelderwoningen. Deze woningen werden in Amsterdam gevonden in wijken als de Jordaan en de Eilanden. Hele gezinnen kwamen in eenkamerwoningen te wonen, vaak zonder sanitair. Van stromend water was nog helemaal geen sprake. In die ene kamer moest het hele gezin slapen, baren, koken, de was doen en zich wassen en dat,... met een poepdoos in de kamer.

*Interieur van een kelderwoning in de Korte Koningstraat te Amsterdam, 1934.
(Stadsarchief Amsterdam)*

Woningwet 1901

De woonellende die ontstond had grote gevolgen voor de volksgezondheid. De krottenwijken waren broeihaarden voor besmettelijke ziektes, zoals malaria, cholera en tuberculose. Ingrijpen was noodzakelijk. Immers: als de cholera uitbreekt in een arbeiderswijk slaat de besmetting zonder aanzien des persoons toe en vallen er van arm tot rijk doden. Dit gemeenschappelijk besef leidde tot een nieuwe regelgeving op het gebied van huizenbouw.

Hierdoor ontstond de unieke situatie dat de liberale regering Pierson in 1901 een wet aannam die voorwaarden stelde aan het bouwen van woningen: de Woningwet. Deze wet had drie pijlers. Allereerst kwam er controle op de bouw. Gemeentes werden verplicht een bouwverordening vast te stellen zodat nieuw te bouwen huizen aan de nieuwe eisen van gezond wonen zouden voldoen. Elk huishouden kreeg een eigen toilet die op het waternet was aangesloten en in een aparte afgesloten ruimte stond. Een gezin kreeg meerdere kamers zodat slapen, koken, wassen gescheiden werden. Tegelijkertijd maakte de wet het mogelijk de krotten onbewoonbaar te verklaren en te slopen.

Een tweede pijler van de Woningwet was dat verenigingen en stichtingen die in het belang van de volkshuisvesting wilden gaan bouwen, goedkoop geld konden lenen van de Nederlandse overheid. Dit was een grote stimulans voor verschillende maatschappelijke groeperingen om woningbouwcorporaties op te richten: van socialisten tot katholieken, protestanten en joden. Iedere maatschappelijke zuil kreeg eigen woningcorporaties.

Woningen van De Dageraad ontworpen door de architecten Piet Kramer en Michel de Klerk, c. 1924. (Fotocollectie Museum Het Schip)

Een derde pijler van de Woningwet was de verplichting voor gemeentes om uitbreidingsplannen op te stellen. Amsterdam kreeg naar aanleiding hiervan het beroemde Plan Zuid dat ontworpen was door architect Hendrik Petrus Berlage.

Door de Woningwet kon er op grote schaal gebouwd worden. Aanvankelijk was er niet veel enthousiasme onder architecten om voor de armere bevolking te bouwen. De architecten waren gewend om kerken, villa's, enzovoorts te bouwen. Bij de volkswoningbouw kwam meestal geen architect te pas en werd het ontwerp door de aannemer gemaakt.

Door de oprichting van woningcorporaties ontstond de vraag naar het bouwen van goede en mooie woningen. Hiervoor werden voornamelijk architecten van de Amsterdamse School gevraagd.

Affiche van de SDAP voor de gemeenteraadsverkiezingen in Amsterdam, 1931. (Ontwerp Walter, collectie Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis)

Broedplaats Amsterdamse School

Verskillende architecten van de Amsterdamse School hadden elkaar leren kennen op het atelier van de architect Eduard Cuypers, een neef van de beroemde architect Pierre Cuypers, die bekend is van de vele kerken. Dit architectenbureau was gevestigd op de Jan Luykenstraat 2-4, recht tegenover het Rijksmuseum van zijn oom. Eduard Cuypers was beïnvloed door de Arts and Craftsbeweging uit Engeland en dan met name de befaamde uitspraak van William Morris 'de handwerker moet kunstenaar, de kunstenaar handwerker worden'. Op het atelier werd veel discussie gevoerd over het verdwijnen van schoonheid als gevolg van de oprukkende ontzieldde machineproducten.

Eduard Cuypers bestudeerde veel architectuur uit oude tijden en bouwde ook in Nederlands-Indië. Cuypers gaf tussen 1905 en 1927 zijn eigen maandelijks blad uit, getiteld *Het Huis Oud en Nieuw*, waarin de vormgeving van het totale huis, inclusief het interieur, en de sierkunst werden besproken. Cuypers stond bekend om zijn eclectische houding ten opzichte van de toenmalige populaire kunststromingen, waaronder de Art Nouveau en het rationalisme van Berlage. Het pittoreske van de vele details van oude stadjes fascineerde Cuypers en hoewel hij dit niet in zijn werk liet terugkomen liet hij de jongeren op zijn bureau hier wel kennis van nemen. Ook konden zijn studenten experimenteren met nieuwe stijlen en vormen. Daarbij werden de grenzen tussen de kunsten overschreden. Het tijdschrift *Het Huis Oud en Nieuw* ging veel over oude volksculturen, niet alleen in Nederland, ook in het Oosten en in Scandinavië. Op het atelier van Cuypers schoolden de jonge architecten en kunstenaars zich in ambachten. Deze opleiding zou van grote invloed zijn op hun latere werk, wanneer ze het bureau verlaten en voor zichzelf begonnen.

34 Het kennis nemen van de oude kwaliteiten blijkt van grote waarde te zijn geweest voor de ongeschreven regels van de Amsterdamse School. De jongelui hadden dit alles bestudeerd en zo kwamen deze elementen op geheel nieuwe wijze in hun moderne architectuur en kunst terecht: men zocht naar het eigene in de detaillering en wel zo dat het bij de Nieuwe Tijd hoorde en niet te historiserend oogde.

De kunstenaars zochten naar nieuwe manieren om kunst in de samenleving een plek te geven. Ze waren beïnvloed door de Arts and Crafts, de Jugendstil en vreemde culturen. In Nederland leidde dit tot de Nieuwe Kunst. De nieuwe massaproductie had op de kunstenaars natuurlijk zijn uitwerking. Dat zien we terug in allerlei discussies. Zo zijn er kunstenaars die de machine schuwden omdat zij de handvaardigheid met het unieke eindproduct koesterden. Maar ontstond er een beweging van kunstenaars die het voordeel van de massaproductie zag: immers, nu konden zij mooie ontwerpen maken die massaal geproduceerd werden. Deze voorwerpen zouden hun weg kunnen vinden naar vele huiskamers.

Nieuwe architectuur

De nieuwe tijd vroeg ook om een nieuwe architectuur. De opdracht was binnen de eisen van de Woningwet passende huizen te bouwen voor de leden van de verenigingen en zo kwam het bouwblok als oplossing voor deze doelgroep. Het bouwblok als metafoor voor de gezamenlijke achtergrond van de bewoners die allen lid van dezelfde vereniging waren: Samen onder het ene dak van het bouwblok. En binnen dat blok had ieder zijn eigen woning/huishouden. Aanvankelijk waren het vooral idealistische

architecten die wilden bouwen voor deze doelgroep. Maar de Amsterdamse architect Michel de Klerk toonde al bouwend hoe je ook met minder middelen iets prachtigs kunt maken. Het werk van De Klerk kenmerkt zich door op een bijzondere wijze de eenheid binnen het blok middels de architectuur vorm te geven. Kenmerkend voor bouwblokken is de eenheid door herhaling: wat vroeger het verticale huis was werd nu als het ware een gevel die de verticale bouwstructuur verwisselde voor het horizontale. Dus geen aan elkaar geplakte huizen maar wel de herhaling van ritme en uiterlijk door het hele blok. De Klerk ging hierin een stap verder en ontwierp zijn bouwblokken zodanig dat je het blok als eenheid ervaart terwijl de gevel er een spannend geheel met veel afwisseling van maakt. Binnen de gebouwen heeft De Klerk veel verschillende plattegronden ontworpen. Voor de bewoners van zijn bouwblokken staat voorop dat ieder iets heeft dat de ander niet heeft. Hiermee geeft De Klerk een bijzondere lading aan het begrip gelijkheid. Zijn uitgangspunt was verbonden met de individuele wensen en de beleving van het individu als onderdeel van een groep.

Het is overigens een misverstand dat de Amsterdamse School alleen sociale woningbouw tot stand hebben gebracht. De architecten van de Amsterdamse School bouwden ook voor particulieren en projectontwikkelaars. Ook in de particuliere bouw zocht men naar nieuwe vormen. Verschillende industriëlen hadden een progressieve houding en wilden dat hun huizen en fabrieken een moderne uitstraling kregen. Ze kwamen immers met moderne producten op de markt die op een moderne wijze geproduceerd werden. Hier hoorde een vooruitstrevende moderne architectuur bij.

Het Scheepvaarthuis

35

Een van de eerste grote projecten van de Amsterdamse School was het Scheepvaarthuis in het centrum van Amsterdam. Architect Van der Mey had in 1912 de opdracht gekregen maar wilde graag zijn vrienden die hij van het architectenbureau bij Eduard Cuypers kende, erbij betrekken.

Het gebouw diende een grandeur uit te stralen die passagiers konden verwach-

Ansichtkaart van het Scheepvaarthuis in het centrum van Amsterdam met uitbundige elementen van de Amsterdamse School, c. 1916. (Collectie Museum Het Schip)

*Woonhuis van architect Joan van der Meij in Geulle, Zuid-Limburg.
(Fotocollectie Museum Het Schip)*

ten als zij een lange zeereis gingen maken. Op geld werd dan ook niet gekeken en de 'crème de la crème' van de Nederlandse kunstenaars werd uitgenodigd om een bijdrage te leveren.

Omdat de architecten nauw met elkaar samenwerkten is niet duidelijk te bepalen wie precies wat aan de gevel ontworpen heeft. Formeel is alleen architect Van der Mey verantwoordelijk maar het is waarschijnlijk dat Michel de Klerk en Piet Kramer grote invloed hebben gehad. Er waren ook verschillende beeldhouwers betrokken waaronder Hildo Krop, Willem Brouwer en Hendrik van den Eijnde. Het atelier van Bogtman uit Haarlem had het glas in lood verzorgd. Uit Nederlands-Indië werden zelfs Javanen overgevoerd voor het houtsnijwerk. Het Scheepvaarthuis is een goed voorbeeld van een 'Gesamtkunstwerk' en liet zien waartoe de moderne Amsterdamse architecten en kunstenaars in staat waren. Architectuur betekende voor hen het opnemen van de kunstnijverheid in het geheel van het gebouw. Centraal stond hierbij de scheepvaartsymboliek. Daarbij tast de overdaad aan kunst en ornamentiek op geen enkele wijze de hoofdcompositie aan. Het gebouw wordt wel als het begin van de Amsterdamse School gezien.

Bouwkunst

De trendsetters van de Amsterdamse School waren jonge architecten die in Amsterdam opzien baarden met hun wonderlijke bouwwerken. De architectuur druiste in tegen het gangbare en de meningen in het publieke debat waren natuurlijk verdeeld. De jonge garde trof elkaar bij de vereniging Architectura et Amicitiae. Hoewel de Amsterdamse School als nieuwe beweging geen manifest en regels had was er wel sprake van herkenbare elementen die de stijl maakten.

Michel de Klerk had kritiek op architect Berlage die tot dan toe door velen werd bewonderd. In een artikel in het Bouwkundig Weekblad in 1916 naar aanleiding van diens zestigste verjaardag verweet hij Berlage dat hij te weinig ruimte liet voor de individuele creativiteit van de architect. 'Toen ik voor eenige jaren nog die Berlage-strooming zag, vroeg ik mij af, of er wel ooit weer van bouwkunst sprake zou kunnen zijn,' zo schreef Michel de Klerk in het artikel. Hij erkende dat Berlage veel voor het bouwvak had gedaan, 'doch aan de bouwkunst is hij nooit toegekomen.' Volgens De Klerk doorvoelde Berlage niet 'het tintelend-nieuwe, het sensationeel-schokkende, het indrukwekkende-imposante' van de moderne mogelijkheden.

Aan de andere kant moest hij wel erkennen dat Berlage het bouwvak had gezuiverd en met zijn Nieuwe Beurs, een trend had gezet. Berlage ging net als De Klerk ambachtelijk te werk en schakelde kunstenaars zoals Richard Roland Holst in. De Klerk vond Berlage op dit punt echter te eng begrensd: 'te uitsluitend technisch en utilistisch'. Hij wilde als architect veel verder gaan. Architectuur moest van hem echte bouwkunst zijn. Beeldhouwsculpturen waren bij Berlage nog te veel decoratie maar bij De Klerk werden ze integraal onderdeel van de accentuering van het gebouw.

37

Gesamtkunstwerken

Op het atelier van Cuypers hadden de later bekende architecten van de Amsterdamse School elkaar leren kennen. Hieronder behoorden Joan Melchior van der Mey, Piet Kramer, Gerard Frederik la Croix en Michel de Klerk. Na een aantal jaren namen veel medewerkers afscheid van het bureau van Cuypers en vestigden zij zich als zelfstandige architect of kunstenaar. Hun ervaring namen ze echter mee. Ze bleven met elkaar contact houden, als vriend of als lid van het genootschap Architectura et Amicitia. Zo werd een nieuwe beweging geboren. Deze nieuwe beweging vond het belangrijk dat alles werd vormgegeven. De architecten ontwierpen behalve de gevel en de plattegronden ook vaak de meubels. Men had grote waardering voor het oude ambacht maar schuwde moderne technieken zeker niet. Daarbij namen de kunstenaars en architecten invloeden van verschillende stijlbewegingen mee. In hun werk is zowel sprake van elementen van de Art Nouveau, Indische ambachtskunst als het rationalisme van Berlage, Lauweriks en De Bazel. Ook lieten ze zich beïnvloeden door het internationaal expressionisme waarbij de persoonlijke expressie van de maker moest dienen als een leidraad voor het ontwerpen van kunst- of bouwwerken. Op deze manier ontstonden 'gesamtkunstwerken' als het Scheepvaarthuis, Het Schip en de Dageraad. In 1916 typeerde de architect Jan Gratama in een bijdrage aan de feestbundel voor de zestigste verjaardag van Berlage de nieuwe beweging voor het eerst als Amsterdamse School: 'Opgegroeid in Berlage's beginselen, willen zij de bloesems van den boom, waarvan

De toren van volkswoningbouwcomplex Het Schip in Amsterdam ontworpen door architect Michel de Klerk.

38

(Foto's: Fotocollectie Museum Het Schip)

Gedeelte van het gebouw Het Schip door architect Michel de Klerk, 2017.

Telefooncel in het postkantoor van Het Schip, 2017.

Hoekbebouwing van woningbouwcomplex De Dageraad in Amsterdam, 2017: Paleizen voor de arbeiders. (Fotocollectie Museum Het Schip)

stam en takken het rationeële zijn. Zij willen in den algemeenen, rationeelen stijl een levendige sensitieve, dit is verdiept-persoonlijke schoonheid'. Letterlijk alles werd door de architecten en kunstenaars vormgegeven: van woongebouw, brug, meubels tot textiel en glas.

39

De Amsterdamse School heeft zich door verschillende inspiratiebronnen laten beïnvloeden. Het Nederlandse platteland met de houten huisjes in Marken en de boerderijen met hun hooibergen in Noord-Holland waren belangrijk maar er was ook grote waardering voor de volkscultuur in andere landen, zoals de romantische architectuur in Scandinavië en Duitsland. Uit het verre Oosten, en dan met name Nederlands Indië, kwam de zoektocht naar mystiek en de bewondering voor het vakmanschap bij bijvoorbeeld de tempelbouw.

Grote invloed had de Duitse filosoof en kunstenaar Ernst Haeckel, die het boek *Kunstvormen van de Natuur* had gepubliceerd. Hij zorgde ervoor dat de natuur inspiratie voor de vormgeving opleverde. In de Amsterdamse School komen onderwaterfiguren, schelpen en kristallen dan ook regelmatig als organische vormen terug.

Wendingen

Een belangrijke invloed op de ontwikkeling van de Amsterdamse School en zijn vormgeving heeft het tijdschrift *Wendingen* gehad. De hoofdredacteur van *Wendingen* was tot 1926 de architect H.Th. Wijdeveld. Hij stond een integratie van de kunsten voor en besteedde veel aandacht aan de typografie. Het eerste nummer van *Wendingen* verscheen in 1918 en het laatste in 1933. Binnen het genootschap Architectura et Amicitia, waarbij architecten en collega's uit aanverwante disciplines zich konden aanslui-

*Omslag van het tijdschrift Wendingen nummer 2 naar ontwerp van architect Michel de Klerk, 1918.
(Collectie Museum Het Schip)*

40

werd toonaangevend op het gebied van vormgeving. Voor ieder nummer werd een architect of kunstenaar gevraagd het omslag te ontwerpen. Hierbij werden niet alleen Nederlandse kunstenaars uitgenodigd, maar ontwierpen ook buitenlandse grootheden zoals schilder El Lissitzky een omslag. Ook de architect Michel de Klerk, maakte drie ontwerpen. Een van zijn mooiste ontwerpen is de omslag van het Volkswoningbouwnummer met jonge zwaluwen in hun nest.

De architecten van de Amsterdamse School realiseerden in Amsterdam in de jaren twintig tot veertig een gordel van Amsterdamse Schoolbebouwing waaraan meer dan honderd architecten hebben meegewerkt. Beroemd is Plan Zuid van architect Berlage dat in 1917 door de Amsterdamse gemeenteraad was goedgekeurd en daarna in snel tempo is bebouwd. Berlage zelf ontwierp hier alleen de naar hem genoemde brug. Het waren architecten van de Amsterdamse School die zijn plan hebben ingevuld.

Spaarndammerplantsoen

De grote doorbraak van de Amsterdamse School met sociale woningbouw kwam in de Spaarndammerbuurt in Amsterdam-West. Hier ontwierp Michel de Klerk in 1913 nog eerst een blok voor twee projectontwikkelaars. Omdat die echter failliet gingen werd de bouw overgenomen door woningbouwvereniging Eigen Haard. Michel de Klerk moest hiervoor wel zijn ontwerpen enigszins aanpassen. Aan schoonheid en kwaliteit hoefde het plan echter niet in te boeten. Toch was niet iedereen enthousiast want binnen de Amsterdamse schoonheidscommissie liepen de meningsverschillen over het ontwerp hoog op. De voorzitter van de commissie, Joseph Th. J. Cuypers, niet te verwarren met Pierre en Eduard Cuypers, vond de constructie rationeel onverantwoord en te veel gebaseerd op het uiterlijk. De drie anderen leden in de commissie waren echter van mening dat de nieuwe richting in de architectuur een kans moest hebben

ten, ontstond de vraag naar een nieuw tijdschrift. Dit tijdschrift moest niet een puur bouwkundig vakblad zijn maar ook de artistieke kant van de bouwkunst presenteren. Het moest handel, industrie en kunstwereld met elkaar verenigen. De architectuur bleef wel het uitgangspunt maar ook disciplines als dans, muziek, toneel of toegepaste kunsten werden besproken. Het blad zou zeer belangrijk worden en de 'spreekbuis' van de Amsterdamse School worden. De omslagen van het tijdschrift hadden een opvallend vierkant formaat en waren gebonden met oosters raffia. Naast de inhoudelijke vernieuwing die het blad met zich mee bracht, werden de omslagen van het tijdschrift gebruikt om te experimenteren met grafische vormgeving en typografie. Het blad *Wendingen*

Portret van architect Michel de Klerk
(1884-1923), c. 1920.
(Fotocollectie Museum Het Schip)

en gingen met het ontwerp van Michel de Klerk akkoord. Cuypers was hierover zo ontstemd dat hij zich op de volgende vergadering uit de schoonheidscommissie terug trok. Het in 1918 gereedgekomen blok is verwant aan het eerste blok maar met zijn gele bakstenen en rode dakpannen nog uitbundiger. De ramen en toegangsportalen zijn rijk gedetailleerd en hebben hier en daar parabolische vormen. Architect Frits Staal heeft van het blok ooit gezegd dat het kijken er naar 'een bevrijdend en verheffend geluksgevoel geeft'. En de architect Piet Kramer schreef in het tijdschrift *Wendingen* over de blokken aan het Spaarndammerplantsoen dat de 'ongelooflijke stoutmoedigheid in het gebruik van materialen' en 'de verrassende detaillering' andere architecten nederig maakten. De bouwwerken waren volgens hem 'natuurlijk gegroeide organismen'.

Het derde blok van Michel de Klerk aan het Spaarndammerplantsoen was nog weer iets indrukwekkender en uitbundiger. Met zijn torentjes, overhangende balkons is het een waar arbeiderspaleis. Het staat in de volksmond door zijn driehoekige vorm en de vele elementen van de zee ook wel bekend als Het Schip. In de Amsterdamse gemeenteraad leverde Het Schip door de weelderige uitstraling de nodige vragen op. Sommige raadsleden vonden Het Schip namelijk te luxueus voor arbeiderswoningen. Wethouder Wibaut heeft de financiering van het gebouw op de raadsvergadering van 8 oktober 1920 met kracht moeten verdedigen. Hij preees de kwaliteiten van 'artist De Klerk' en vertelde het verhaal over het bezoek van architecten uit Scandinavië. De belangrijkste architect was niet weg te krijgen bij het Spaarndammerplantsoen en zou later tegen Wibaut zeggen: 'De Klerk is de Rembrandt onder de architecten.'

41

Tijdschrift Wendingen
over uitgevoerde
bouwwerken van
Michel de Klerk,
1924 nummer 9-10.

*Radio Kootwijk op de Veluwe ontworpendoor architect Julius Luthmann, c. 1990.
(Fotocollectie Museum Het Schip)*

*Laboratorium voor tuinbouwplantenteelt in Wageningen naar ontwerp
van architect Cornelis Juke Blaauw, 2017. (Fotocollectie Museum Het Schip)*

Buiten Amsterdam

De invloed van de Amsterdamse School strekt verder dan Amsterdam. De basis van de beweging mag dan in Amsterdam liggen, in heel Nederland werd tussen 1915 en 1935 in de stijl van de Amsterdamse School gebouwd. Ieder dorp of stad van voor de Tweede Wereldoorlog heeft wel Amsterdamse Schoolbebouwing. Hoogtepunten zijn de villa's in Park Meerwijk te Bergen, Radio Kootwijk op de Veluwe, Het Schip van architect Blaauw in Wageningen en de Oosterparkwijk in Groningen. Architect Van Loghem ging na de revolutie zelfs naar Kemerovo in Rusland om daar in de stijl van de Amsterdamse School te bouwen. In 1925 liet Nederland de Amsterdamse School zien met haar paviljoen van architect Staal op de wereldexpositie in Parijs; L'Exposition Internationale des Arts Décoratifs et Industriels Modernes.

Van architect Jos Wielders uit Sittard weten we dat hij met enige regelmaat naar Amsterdam ging en dan vol inspiratie terugkwam. Van de Groninger architecten Siebe Jan Bouma, Evert Rozema en Egbert Reitsma is bekend dat ze naar de bouw van Het Schip gingen kijken. De dochter van Bouma vertelde dat haar vader altijd een bijzondere klank in zijn stem kreeg als ze met de trein langs Het Schip reden. Architect Bouma, die de opdracht kreeg Madurodam te ontwerpen, zorgde ervoor dat Het Schip daar tot in het kleinste detail is nagebouwd.

Ook Jac. Hurks was iemand die zich duidelijk liet inspireren door de nieuwe vormtaal van de Amsterdamse School. Net als de Amsterdamse School architecten deed hij meer dan alleen gebouwen ontwerpen. Hij zorgde ook voor het interieur en voorzag dat met tegels, glas in lood toepassingen, lambriseringen en toonbanken.

43

*Boerderij in de stijl van de Amsterdamse School in Oost Groningen, 2017.
(Fotocollectie Museum Het Schip)*

Architect Hurks was een getalenteerde architect. Hij heeft echter in zijn tijd geen landelijke bekendheid gekregen. Overigens ging dat met veel andere architecten ook zo. In bijna alle provincies zien we zeer bijzondere tijdgenoten die de landelijke pers niet haalden. Hurks was zeker iemand die buiten zijn eigen grenzen keek: zo heeft hij Amsterdam bezocht en is hij naar Canada gegaan om zich te laten inspireren. In zijn gebouwen kun je zien dat hij in staat was in een nieuwe stijl te ontwerpen en daarbij gekoesterde elementen te integreren. Omdat zijn archief verloren is gegaan en de verhalen indertijd niet zijn opgeschreven weten wij weinig van zijn achtergrond en inspiraties. Met deze publicatie en expositie zijn tijdens het voorbereidingsproces nieuwe feiten boven tafel gekomen, zoals over zijn samenwerking met de glaskunstenaar Tierolff met wie hij wekelijks een glaasje hief! Wellicht komt er door de vernieuwde aandacht nog meer aan het licht.

44

In 1930 kreeg Jac. Hurks de opdracht van de arts Van Turnhout om een achterhuis aan zijn pand Brugstraat 23 te Roosendaal te bouwen. Tevens realiseerde Hurks een bijzonder interieur: een binnentuin met glas-in-lood-dakkoepels, samengestelde driehoekige glas-in-loodlampen en een spiegelwand. Dat alles in de roodzwarte huiskleuren van Hurks. Verder nog een vaste zithoek met roodbruine lambrisering, tegelwerk met zeer sprekende kleuren, fel blauw, oranje en zwarte biezen gedrapeerd met goudkleurige koordmotief tegelstrips , 2001 (Foto Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed nr. ED52D87F925A404A)